

Data wpływu/Received: 9.12.2019
Data przyjęcia do druku/Accepted for printing: 17.10.2019
Data publikacji/Published: 29.12.2019
Licencja/License: CC BY-SA 4.0

GABRIELA SZCZEPANIK¹, WOJCIECH WALAT²

Studiujące osoby niepełnosprawne w opinii studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego*

Opinions of the University of Rzeszów Students' on Their Peers: Students with Disabilities

¹ Studentka, Kolegium Nauk Społecznych, Uniwersytet Rzeszowski, Polska

² ORCID: 0000-0002-3158-1923, doktor habilitowany, profesor UR, Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Społecznych, Zakład Dydaktyki Ogólnej i Systemów Edukacyjnych, Polska

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sytuacji studiujących osób niepełnosprawnych oraz tego, w jaki sposób postrzegana jest ta grupa studentów przez ich rówieśników na Uniwersytecie Rzeszowskim. Aby tego dokonać, niezbędne jest wyjaśnienie i przeanalizowanie pojęcia *niepełnosprawność*. Pokazane jest także historyczne odniesienie do tego terminu, by na końcu móc stwierdzić, że osoba niepełnosprawna to nie tylko jednostka chora, ale przede wszystkim wartościowy członek całej naszej społeczności. Następnym krokiem jest przedstawienie danych z kilku poprzednich lat dotyczących liczby studiujących osób niepełnosprawnych na uniwersytetach w całej Polsce. Jak wynika z zebranych danych, co roku przybywa ich coraz więcej, a to dlatego, że dzisiejsze uczelnie wyższe są bardziej przyjazne grupie osób z niepełnosprawnością, głównie przez skuteczne próby likwidowania barier architektonicznych. W trzeciej części opiszemy wyniki ankiety przeprowadzonej wśród studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego i analizujemy otrzymane wyniki. W podsumowaniu formułujemy wnioski znaczące dla teorii i praktyki edukacyjnej.

Słowa kluczowe: osoby niepełnosprawne, studia wyższe, dydaktyka szkoły wyższej

* Artykuł powstał w ramach prac badawczych Koła Naukowego „Edukacja bez Granic” w oparciu o platformę badawczą Pracowni Lifelong Learning, Laboratorium Zagadnień Społeczeństwa Informacyjnego w Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Abstract

The aim of this article is to present the situation of students with disabilities and how this group of students is perceived by their peers at the University of Rzeszów. In order to do this, it is necessary to clarify and analyze the concept of disability. There is also a historical reference to this term in order to conclude that a person with a disability is not only a disabled person, but above all a valuable member of our entire community. The next aim and step of this research paper is to present the data from the previous years concerning the number of students with disabilities studying at universities all over Poland. According to the collected data, every year there are more and more of them, because today's universities are more friendly to a group of people with disabilities, mainly due to effective attempts to eliminate architectural barriers. The third part of this article presents and describes the results of the survey conducted among students of the University of Rzeszów and the analysis of the obtained results. In summary, we formulate conclusions that are significant for the theory and practice of education.

Keywords: persons with disabilities, university studies, university education

Wstęp

Określenie człowieka mianem osoby niepełnosprawnej oznacza, że stan zdrowia tej osoby powoduje „trwale lub długotrwałe utrudnienie, ograniczenie, lub uniemożliwienie udziału w stosunkach społecznych i wypełnianiu ról według przyjętych kryteriów i obowiązujących norm” (Kowalik, 2007, s. 797). W związku z tym musimy przyjąć dwa aspekty niepełnosprawności: dysfunkcjonalność organizmu i niepełnosprawność społeczną. Ta pierwsza nie utrudnia w tak dużym stopniu podjęcia studiów jak ta druga, związana z niepełnosprawnością społeczną. Współcześnie posiadanie wyższego wykształcenia jest niemalże wymogiem do podjęcia nie tylko pracy zarobkowej, ale przede wszystkim wspinania się po szczeblach kariery zawodowej. Niepełnosprawni studenci chcą mieć takie same szanse na rynku pracy jak ich zdrowi fizycznie koledzy, dlatego przepisy dotyczące dostępu osób niepełnosprawnych do studiów wyższych zawarte są w prawnym porządku Unii Europejskiej (Szawczyk-Zawada, 2012, s. 11–12). Dostęp do edukacji na uniwersytetach powiązany jest ze stwarzaniem wszystkim osobom z niepełnosprawnością pełnych możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, a także wdrażaniem zasad tolerancji, równego traktowania i niedyskryminacji.

Przedmiotem badań opisanych w artykule jest przedstawienie opinii studentów z różnych kierunków, uczelni, wydziałów w Polsce na temat osób z niepełnosprawnością pobierających naukę na uczelniach wyższych.

Analiza pojęcia *niepełnosprawność*

Według *Encyklopedii PWN* niepełnosprawność to ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu. Co więcej, powinno się przeanalizować to określenie również pod

względem językowym. Niepełnosprawność często wymienia się ze słowem *inwalidztwo*, choć określenia te się nie pokrywają, gdyż niepełnosprawność jest pojęciem znacznie szerszym. Wcześniej używano słowa *kalectwo*, dziś już spotykamy się z określeniem *osoba z niepełnosprawnością*. Według WHO osoba niepełnosprawna to osoba, która jest całkowicie lub częściowa niezdolna do zaspokojenia sobie możliwości normalnego życia indywidualnego czy też społecznego przez nabyte lub wrodzone upośledzenie fizyczne lub psychiczne. Termin ten nadal nie oddaje w pełni znaczenia tego zjawiska, jednak używanie zamiennie takich słów, jak *ułomność*, *upośledzenie*, *niedołężność*, jest pejoratywne, jednak zgodnie przyjęte przez społeczeństwo. Przez wiele lat próbowano jednoznacznie określić pojęcie niepełnosprawności.

W 1994 r. zajmowało się tym Europejskie Forum Niepełnosprawności Parlamentu Europejskiego, a później także pojawiły się odniesienia do tego terminu w Międzynarodowej Klasyfikacji Niepełnosprawności (ICF), by w końcu przyjąć, że osoba niepełnosprawna postrzegana jest nie tylko jako jednostka z problemami chorobowymi wymagająca specjalistycznej i kompleksowej opieki medycznej, ale i jako członek społeczności, który ma takie same prawa jak reszta. W Polsce działa system zabezpieczenia społecznego osób niepełnosprawnych, czyli minimalizacji funkcjonalnych ograniczeń tych osób, oraz zapewnienie im dostępu do powszechnego ubezpieczenia społecznego pracowników, osób pracujących na własny rachunek oraz rolników, zapewnienie pomocy społecznej, dostępu do edukacji i pomocy technicznych. W związku z tym w każdym akcie prawnym od początku lat 90. pojęcie *niepełnosprawność* zastąpiło pojęcie wcześniej wspomnianego *inwalidztwa*.

Przegląd badań dotyczących funkcjonowania studentów niepełnosprawnych na uczelniach wyższych

Należy zadać sobie pytanie czy wszystkie osoby niepełnosprawne są zdolne do podjęcia studiów. W głównej mierze chodzi o zdolności intelektualne jednostki oraz stopień jej niepełnosprawności (*Stan zdrowia...*). Postęp techniczny i społeczny sprawił, że podjęcie edukacji na uczelniach wyższych nie jest już tak dużą przeszkodą dla osób niepełnosprawnych jak kiedyś. Stale zwiększające się liczby studentów niepełnosprawnych pokazują, że granice między studentami w pełni zdrowymi fizycznie i psychicznie a studentami z niepełnosprawnością zacierają się i dlatego studiujący niepełnosprawni mają z roku na rok coraz większe szanse na znalezienie ciekawej, pasjonującej, zgodniej z oczekiwaniami i co najważniejsze – pozwalającej na niezależność finansową pracy. Jednak grupa niepełnosprawnych studentów chcących kontynuować naukę na uczelniach wyższych – publicznych czy prywatnych – powinna już na początku sprawdzić, jakie udogodnienia oferuje konkretna uczelnia dla danej grupy studentów i czy na uczelni wyższej pracuje specjalista oferujący pomoc niepełnosprawnym stu-

dentom. Najbardziej rozbudowane formy pomocy oferują m.in. UW, UJ, UAM i AGH (<https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/898303,niepelnosprawni-studia-student-pomoc.html>).

Metodologia badań własnych

Główny problem przeprowadzonych badań sformułowano w formie pytania: *Jak postrzegane są niepełnosprawne osoby studiujące przez studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego?* Z tak sformułowanego problemu głównego wyprowadzono trzy uzupełniające się problemy szczegółowe:

1. *Jaka jest wiedza studentów na temat osób z niepełnosprawnością?*
2. *Jak traktowani są niepełnosprawni studenci przez studiujące osoby pełnosprawne?*
3. *Jaki jest stosunek studentów pełnosprawnych do ich niepełnosprawnych kolegów?*

Badania sondażowe przeprowadzono online za pomocą autorsko przygotowanego arkusza ankiety w formie elektronicznej umieszczonego na platformie Google: https://docs.google.com/forms/d/1WLUKujP8K2iwC8_TjqQZ9_gldEzf9SOBnuIN3bUDAh94/edit#responses.

W badaniach wzięło udział 66 studentów. Zdecydowana większość, bo aż 80% spośród badanych, to kobiety. Według wskazań metrycznych w badaniach wzięły udział dwie grupy wiekowe: 19–21 lat (62% wszystkich respondentów) oraz 22–24 lata (38%). Większość badanych osób zamieszkuje wieś, natomiast miasto jedynie 42% ankietowanych.

Analiza badań dotyczących wiedzy studentów na temat osób niepełnosprawnych

Na pytanie *Czy osoby niepełnosprawne, z którymi kontakt mają respondenci na co dzień, żyją pośród rodziny czy przyjaciół ankietowanego?* 40% osób odpowiedziało twierdząco. Można wnioskować, iż mniej niż połowa badanych osób spotyka w życiu codziennym osobę niepełnosprawną.

Ważne było również sprawdzenie znajomości pojęcia *niepełnosprawność* przez badanych studentów. Na pytanie *Z czym kojarzy się Panu/Pani pojęcie niepełnosprawności?* najwięcej, bo aż 53% badanych, odpowiedziało, że z poruszaniem się na wózku znacznie mniejszej części badanych niepełnosprawność kojarzy się z ogólnym unieruchomieniem (15%) i z dysfunkcjami psychicznymi (13%). Pojedyncze odpowiedzi respondentów wskazują na to, że niektórym niepełnosprawność kojarzy się również ze znaczącym brakiem sprawności, słabszym wzrokiem czy słuchem, a niekiedy nawet z zespołem Downa. Najczęstszymi przyczynami niepełnosprawności według studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego są wady wrodzone, ale także wypadki czy przewlekłe choroby (rysunek 1).

Rysunek 1. Wyniki badań dotyczące określenia przyczyny niepełnosprawności

Źródło: opracowanie własne.

Analiza wyników badań dotyczących sposobu traktowania osób niepełnosprawnych przez innych ludzi (studentów, władze wydziału)

Przeprowadzając analizę wyników badań dotyczących sposobu traktowania osób niepełnosprawnych przez innych ludzi, szczególnie na uczelniach wyższych, czyli przez rówieśników, wykładowców czy władze wydziału, można stwierdzić, że opinia publiczna nie postrzega źle sytuacji studiujących niepełnosprawnych. Ponad połowa badanych (54%) uważa, że niepełnosprawni studenci są traktowani na równi ze swoimi zdrowymi studiującymi rówieśnikami. Tylko nieliczni spośród respondentów (22%) twierdzą, że niepełnosprawni studenci są traktowani lepiej lub gorzej niż reszta studentów. W trakcie analizy pytania *Czy studiuje Pan/Pani z osobą niepełnosprawną?* okazało się, że tylko 16% spośród badanych ma wśród studiujących kolegów osobę niepełnosprawną. Jednak znaczna większość badanych (62%) nie uważa, aby na uczelniach studenci niepełnosprawni mogli liczyć na specjalne przywileje ze względu na swój stan zdrowia.

Rysunek 2. Wyniki badań dotyczące określenia trudności, z jakimi spotykają się osoby niepełnosprawne na uczelni

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie *Jakie trudności Pana/i zdaniem spotykają studentów niepełnosprawnych na uczelni* (rysunek 2) znaczna część osób odpowiedziała, że są bariery architektoniczne (72,7%). Prawie 1/5 ankietowanych uważa również, że sporą przeszkodą jest brak tolerancji ze strony zdrowych w stosunku do studentów niepełnosprawnych (18,2%). Tylko nieliczni zaznaczyli, że sporą trudnością jest bariera technologiczna (9,1%).

Analiza wyników badań dotyczących stosunku ludzi wobec studiujących osób niepełnosprawnych

Dla zbadania stosunku studentów wobec studiujących osób niepełnosprawnych zadano pytanie *Czy zatrudniłby Pan/i osobę niepełnosprawną, będąc potencjalnym pracodawcą?* (rysunek 3).

Rysunek 3. Wyniki badań dotyczące dostępu osób niepełnosprawnych do edukacji wyższej

Źródło: opracowanie własne.

Aż 77% ankietowanych odpowiedziało, że nie widzi przeszkód w zatrudnieniu takiej osoby, natomiast pozostała część respondentów z niewiadomych przyczyn nie chciałaby w swojej kadrze pracowniczej mieć osoby niepełnosprawnej. Natomiast na pytanie *Czy Pani/Pana zdaniem osoby niepełnosprawne powinny mieć dostęp do edukacji wyższej i pracować w każdym sektorze usług?* twierdząco odpowiedziało nieco ponad 80% respondentów, a prawie 20% ankietowanych uważa, że niepełnosprawni nie powinni mieć dostępu do edukacji wyższej, a tym samym pracować w żadnym sektorze usług.

Na koniec sprawdzono pytaniem kontrolnym, jaki jest rzeczywisty stosunek studentów do studiujących osób niepełnosprawnych. W tym celu zadano pytanie *Czy zdarzyło się kiedykolwiek Panu/i naśmiewać z osoby niepełnosprawnej?*, na które 90% ankietowanych dało odpowiedź przeczącą, a pozostałe 10% przyznało, że zdarzyło im się naśmiewać z osób z niepełnosprawnością.

Podsumowanie

Niepełnosprawność jest tematem trudnym, dlatego gdy zdecydowano się na przeprowadzenie badań wśród studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego, spodziewano się uzyskać inne wyniki. Zakładano, że stosunek zdrowych fizycznie osób do osób niepełnosprawnych jest negatywny. Jednak po przeanalizowaniu wszystkich odpowiedzi respondentów pojawiło się pozytywne zaskoczenie. Otóż 77% ankietowanych z chęcią zatrudniłoby osobę niepełnosprawną w swojej firmie, będąc potencjalnym pracodawcą. Aż 80% zgadza się, by osoby niepełnosprawne miały dostęp do szkolnictwa wyższego pozwalającego na dobrą pracę, natomiast 90% badanych osób nigdy nie zdarzyło się sztydzić z osoby niepełnosprawnej. Zauważono jednak, że znacznie więcej wśród respondentów było osób, które z niepełnosprawnością miały do czynienia przy okazji jakiegoś spotkania towarzyskiego, poprzez znajomych, niż tych, które studiują z niepełnosprawną osobą. Większość jednak zgodnie przyznaje, że największym problemem na uczelniach wyższych dla studiujących osób niepełnosprawnych nie jest brak tolerancji, a bariery architektoniczne.

Literatura

- Bartyzel-Lechforowicz, H. (2011). Wybrane aspekty integracji społecznej osób niepełnosprawnych. W: M. Struck-Peregończyk, A. Rozmus (red.), *Miedzy integracja a wykluczeniem. Wybrane problemy edukacji akademickiej osób niepełnosprawnych* (s. 33–55). Kraków, Rzeszów, Zamość: Konsorcjum.
- <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/898303,niepelnospawni-studia-student-pomoc.html> (24.04.2019).
- Stan zdrowia. Dane na podstawie badania stanu zdrowia ludności*. Pobrane z: <http://www.niepelnospawni.gov.pl/niepelnospawnosc-w-liczbach-stan-zdrowia/dane-na-podstawie-badania-stanu> (24.04.2019).
- Szewczyk-Zawada, A. (2012). Zakaz dyskryminacji w sferze szkolnictwa wyższego w polskim systemie prawnym. Uwagi na tle przepisów prawa UE. W: J. Pakuła (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo – aktualne problemy* (s. 9–20). Toruń: TNOiK.
- Kowalik, S. (2007) Psychologiczne podstawy niepełnosprawności i rehabilitacji. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej* (s. 797–820). T. 3, GPW, Gdańsk: Kowalik.